

This article is devoted to describing the life strategy and the main factors of its formation, where the lead takes motivation and professional students. Life strategists to man through a view of the future realized and purposefully develop its potential in the present time because it is so important to learn motivational sphere of student's youth. Study of motivation is the identification of the real and the possible perspectives, its nearest development of each student. The motivation appears as a complex psychological unit which combines different the person's drives and expectations during the formation of the individual ways of the world through learning and productive renovation of common experiences in cognition and transforming the world.

Keywords: life strategy, student youth, factors of life strategies, motivation, student's motivation of professional learning.

Отримано: 12.02.2012 р.

УДК 159.943.2

Н.Г.Каньоса

МОТИВАЦІЯ ЯК ВНУТРІШНІЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядається проблема дослідження понять “мотивація” і “мотив” як психологічної проблеми; аналізуються різні підходи у з'ясуванні співвідношення цих понять із діяльністю особистості, її поведінкою, потребами, цілями тощо. Аналіз наукових джерел, присвячених проблемі мотиваційної сфери особистості, дає підстави стверджувати, що недоцільно відривати динамічний аспект мотивації від змістового, оскільки вони існують у єдності та взаємозв'язку

Ключові слова: мотивація, мотиви поведінки, діяльність людини, свідоме ставлення, потреби.

В статье рассматривается проблема исследования понятий “мотивация” и “мотив” как психологической проблемы. Анализируются разные подходы в определении отношения этих понятий с деятельностью личности, её поведением, потребностями, целями и т. д.

Ключевые слова: мотивация, мотивы поведения, деятельность человека, сознательное отношение, потребности.

Проблема мотивації і мотивів поведінки та діяльності – одна з ключових у психології.

Серед вітчизняних учених дослідженню цієї проблеми присвячені монографії В. Г. Асєєва, І. А. Васильєва, В. К. Вілюнаса, Н. Ю. Войтоніса, Б. І. Додонова, Є. П. Ільїна, О. М. Леонтєва, К. Маркової, С. Г. Мосвичева, Л. І. Петражицького, П. В. Симонова, А. А. Файзуллаєва, П. М. Якобсона та ін.

У зарубіжній психологічній науці проблема мотивації особистості та діяльності відображена в роботах Д. Аتكінсона, Б. Вейнера, У. Клейнбека, А. Маслоу, Ю. Нюттена, К. Обуховського, Р. Петера, Дж. Холла, Р. Юнга та ін.

Розробка проблем мотивації інтенсивно ведеться в різних галузях психологічної науки з різних методологічних позицій, за допомогою різноманітних методик. Звідси – розуміння понять і сутність самих мотивів нерідко істотно відрізняються.

Витоки основних напрямів дослідження мотивації у зарубіжній психології беруть початок ще з теорії еволюції Ч. Дарвіна, яка стала основою розвитку трьох ліній розробки проблеми мотивації. Перший підхід трактував людину як вищу тварину (О. Маурер, І.П.Павлов, К.Спенс, Е.Толмен, Е. Торндайк, К. Халл та ін.). Вважалося, що розвиток інтелекту в людини має передумови у тварин, що свідчило про зачаткові форми інтелекту в останніх.

Другий підхід ґрунтується на такому твердженні: якщо між людиною і твариною є загальне біологічне коріння, то інстинктивні тенденції, які зазвичай приписуються тваринам, мають місце і в людини. Виходячи із цього положення, В. Макдаугал почав тлумачити інстинкт розширено і включив пізнавальні, емоційні, поведінкові, спонукальні компоненти в його структуру. На розробку цього напрямку мали вплив погляди З.Фрейда.

Особлива роль у вітчизняній психології належить дослідженням, пов'язаним з розвитком уявлень про мотивацію у роботах Л. С. Виготського, О. М. Леонтєва, В. І. Мясичева, С. Л. Рубінштейна, Д. Н. Узнадзе та ін. У дослідженнях цих учених значна увага приділялася проблемі детермінованості діяльності суб'єкта. Свідомості відводилася регулювальна роль, а діяльність розглядалася як умова формування свідомості. С. Л. Рубінштейн зазначав, що основний позитивний зміст положення про єдність свідомості та діяльності полягає в утвердженні їх взаємності та взаємозумовленості. Діяльність людини зумовлює формування її свідомості, її психічних зв'язків, процесів і властивостей, які, в свою чергу, здійснюючи регуляцію людської діяльності, є умовою її адекватного виконання [7].

Включення свідомості як компонента в детермінацію людської діяльності дозволило поставити питання про мотивацію ціле-

спрямованої діяльності. Тут важливими поняттями стали ціль і мотив, а також їх співвідношення. Найбільше розроблення питання про усвідомлення мотивів одержало в теорії предметної діяльності О. М. Леонт'єва, який як механізм усвідомлення мотивів розглядає процес смислотворення, що виступає як специфічно-мотиваційна форма відображення реальності.

Психологічно і практично важливою є проблема оволодіння людиною своєю поведінкою. Тут проблема мотивації (як детермінації діяльності) тісно переплітається з проблемою вольової регуляції. Специфічним для людини є оволодіння своїми психічними процесами, а через них своєю поведінкою за допомогою зовнішніх стимулів-засобів. При цьому первинно нейтральним стимулам надається сила мотивів. Поведінка, за Л. С. Виготським, визначається ситуаціями, тому ключ до оволодіння поведінкою полягає в оволодінні ситуаціями. Людина ззовні оволодіває собою, тобто за допомогою додаткових стимулів. Людина на вищих рівнях організації своєї діяльності здійснює “самостимуляцію” і “самотивацію” діяльності.

Сучасні теорії мотивації умовно ділять на змістові і процесуальні (динамічні). Змістові загалом ґрунтуються на ідентифікації та розумінні внутрішніх і зовнішніх спонук. Вони номінально визначають чинники, що спонукають людину до дії, зумовлюють її поведінку. Динамічні теорії мотивації представляють чинники в процесі їх взаємодії, розглядаючи перебіг напруги, силу мотивів, їх стійкість або плинність (мінливість).

Для розуміння специфіки змістового аспекту мотивації слід з'ясувати проблему природи, сутності мотиву, його класифікації. У психологічній літературі описується низка різноманітних мотиваційних утворень: мотив, драйв, потреба, напруга, імпульс, чинники активації, мотиваційні риси, тенденції, сили, диспозиції, цілі, настанови та ін. Найчастіше мотив розуміють як одну з основних детермінант поведінки. Категорія “мотив” відображає в психологічних дослідженнях різні явища, тому що є багатовимірним функціональним утворенням зі складним предметним змістом. Так, в енциклопедичних, тлумачних, філософських і власне психологічних словниках “мотив” у широкому значенні цього слова визначається як спонукання людської діяльності.

Значно вужче і конкретніше розуміння мотиву розглядається в теоретичних та експериментальних дослідженнях відомих психологів. Так, С. Л. Рубінштейн вважає, що мотиви – це певні спонукання до дії, породжені предметами і явищами зовнішнього світу – рушіями поведінки або “закріплена в індивіді система

генералізованих спонукань” [7]. З позиції теорії установки Д. М. Узнадзе зазначав: “Мотив – це міркування, що змушує суб’єкта здійснювати цей акт; це потреба, для задоволення якої саме ця поведінка була визнана як доцільна”. П. М. Якобсон розумів під мотивом те спонукання, що спричинює вчинок. Л. І. Божович ототожнювала мотиви з внутрішньою позицією особистості [2]. О. М. Леонт’єв мотивом діяльності називав предмет потреби – матеріальний або ідеальний, чуттєво сприйманий чи уявний, мислимий [5, с.13].

Як показав аналіз різноманітних дефініцій, для більшості авторів властиве потребове розуміння характеру мотивів. Разом з тим, загально визнаного розуміння сутності мотиву немає. Спостерігається або ототожнення мотиву з іншими психічними явищами, або приписування спонукальної (мотиваційної) функції іншим якостям особистості та навіть (як зазначає В. І. Ковальов) фактичне винесення категорії мотиву за межі психічного.

Але, незважаючи на розбіжність поглядів більшості вчених на сутність мотиву, простежується певна закономірність у їх визначенні. Найчастіше дослідники за мотив вважають конкретний психологічний феномен. Так, погляди на мотив як потребу висвітлюється у працях С. Л. Рубінштейна, О. М. Леонт’єва, Л. І. Божович, В. І. Ковальова, А. Маслоу та ін. Потреба розглядається як спонукальний момент виникнення мотиву або як частина чи навіть сам мотив. Потреби реалізуються в поведінці та діяльності за допомогою мотивів. У процесі виникнення та формування вони здійснюють взаємний вплив один на одного. Розвиваючись і закріплюючись, мотиви сприяють закріпленню потреби. У свою чергу і розвиток потреб сприяє ефективнішому формуванню мотивації.

Потребами визначаються мотиви та цілі, які взаємопов’язані й здійснюють у процесі цієї взаємодії певний вплив як на поведінку та діяльність людини, так і на її дії. Результати діяльності (поведінки) немовби за принципом зворотнього зв’язку здійснюють вплив на формування потреб, а також цілей і мотивів [4]. У деяких працях мотив розглядається як мета [3]. О. М. Леонт’єв співвідносить мотиви то з діяльністю, то з діями, що свідчить про відсутність жорсткого взаємозв’язку у системах “мотив – діяльність”, “ціль – дія”, “умова – операція” [4, с. 46].

Мотиви поведінки та діяльності виникають на вищому рівні відображення потреб – їх усвідомленні. Необхідність усвідомлення потреб, перш за все, пов’язане з, так званим, “присвоєнням” потреб суспільства.

Слід зазначити, що більшість вітчизняних і зарубіжних психологів вважають, що мотив – це не будь-яке спонукання, яке виникло в організмі людини й розуміється як стан, а внутрішнє усвідомлене спонукання, яке відображає готовність людини до дії або вчинку. У той же час частина психологів не розглядає мотив як спонукання, а навпаки – відокремлює мотив від спонукання. Визнаючи за мотивом спонукальну силу, Є. П. Ільїн зазначав, що спонукання без мотиву втрачає свою силу. Водночас прирівнювати мотив до спонукання теж немає достатніх підстав [3, с. 52].

Мотив як намір розглядали Л. І. Божович, Б. Ф. Зейгарник, К. Левін. Хоча намір прямо і не ототожнюється із мотивом, визнання за ним мотивуючої сили безперечно [2].

Мотив як особистісну диспозицію обґрунтовують західні психологи (Дж. Аткинсон, М. Мадсен, Х. Маррей, Х. Хекхаузен) та вітчизняні вчені (С. С. Занюк, Н. Ш. Магомед-Емінов, В. С. Мерлін, С. Г. Мосвичов, К. К. Платонов, М. В. Савчин, А. А. Файзуллаєв, В. О. Ядов та ін.).

Розуміння мотиву як “процесу формулювання” належить польським психологам А. Левицькому, К. Обуховському. Мотив – це відповідь на питання, чому людина ставить перед собою таку мету, а не іншу, діє так, а не інакше.

Задоволеність як мотив розглядають В. Г. Асєєв, Т. А. Кітвель, А. Г. Ковальов, Н. Ф. Наумова, П. М. Якобсон, І. Г. Столяр та ін. Якщо задоволення – це емоційний стан, що виникає внаслідок реалізації мотиву, є наслідком досягнення мети, задоволення потреби (П. М. Якобсон), то задоволеність більшістю психологів і соціологів розуміється як ставлення до виконуваної діяльності, стилю життя та ін., що здійснює довготривалу оціночну функцію (позитивну або негативну). На основі позитивного ставлення до виконуваної діяльності суб'єкт має довготривалу мотиваційну установку на її виконання. Тому, задоволеність виступає одним із чинників, котрі впливають на прийняття рішення продовжувати діяльність і тим самим, на думку Є. П. Ільїна, посилюють мотив, але не є безпосередньою спонукою. Задоволеність може бути основою, змістовою складовою мотиву, пояснюючи, чому людина займається тією чи іншою діяльністю тривалий час [3]. Отже, задоволеність набуває мотиваційного статусу.

Таким чином, аналіз різних поглядів на мотив як тотожність із тим чи іншим психологічним феноменом (потребою, спонуканням, наміром, метою, особистісною диспозицією, станом, формулюванням, задоволеністю тощо), свідчить, що різні автори або відмовляються вивчати мотиви як психологічні явища, або

вдаються до вибору найбільш “зручного” для них трактування мотиву.

Щодо класифікації мотивів, то тут теж немає єдиної думки серед учених. Виділення видів мотивів і їх класифікація у багатьох авторів залежить від того, як вони розуміють сутність мотиву. Так, у зарубіжній психології поширеним є поділ мотивів на два типи: з погляду специфічних і неспецифічних мотиваційних утворень. До перших відносять диспозиційні змінні: мотиви, потреби, цінності, настанови; до других – функціональні змінні, що ситуативно пов’язані з першими: специфічні мотиви, стимули, драйви, підкріплення, цільові об’єкти.

Згідно з уявленнями О. М. Леонтьєва, мотиви можуть диференціюватися на “ті, що тільки знаються”, тобто номінальні, і “реально діючі”. Перші позбавлені функції спонукання та смислоутворення. Вони використовуються як мотивування. “Реально діючі” поділяються на мотиви-стимули та смислотворні. Останні завжди займають вищу ієрархічну сходинку в системі мотивації і є провідними для особистості [5].

У багатьох випадках основою для виділення мотивів є приналежність стимулів, які викликають потреби, до зовнішніх або внутрішніх (А. К. Маркова). Ділення мотивів на особистісні та суспільні, егоїстичні та суспільно значущі пов’язані з настановами особистості, її моральністю, спрямованістю (Л. І. Божович). Також існує поділ мотивів, що може базуватися на виділенні та класифікації різноманітних видів потреб (біологічних і соціальних): мотиви самоповаги, самоактуалізації, мотиви-прагнення до результату (мотиви досягнення), мотиви-прагнення до діяльності, мотиви до успіху й уникнення невдач [6].

Є. П. Ільїн виділяє мотиви на основі їх структури: первинні (абстрактні) й вторинні (з наявністю конкретної мети); останні діляться на повні (при наявності компонентів потребового, “внутрішнього фільтру” та цільового блоків) і скорочені (сформовані без блоку “внутрішнього фільтра”).

Цікавою є спроба класифікувати мотиви за певною ознакою вітчизняним психологом В. І. Ковальовим. Він виділяє декілька груп мотивів за різними критеріями. У першій групі об’єднано мотиви за критерієм їх змісту, а саме: ідейні (світоглядні), політичні, моральні, естетичні. Друга група мотивів виділяється за джерелом їх виникнення, зумовленістю та особливостями регуляції: широкі соціальні мотиви (патріотичні), колективістські, діяльнісно-процесуальні та стимульно-заохочувальні. До третьої групи належать мотиви за видами діяльності: суспільно-політичні,

професійні, навчально-пізнавальні. Четверта група об'єднує мотиви за часом їх прояву: постійні, короткотривалі, довготривалі. П'ята група мотивів пов'язана з силою їх прояву: сильні (дієва мотивація), помірні, слабкі. До шостої групи належать мотиви за рівнем їх сталості: сильно-, середньо- і слабосталі. Сьома група репрезентує прояв мотивів у поведінці: реальні, актуальні та потенційні. Своєрідність усіх цих груп мотивів характеризує мотиваційну сферу особистості. При цьому перші три групи фактично становлять її змістову характеристику, а чотири останні – динамічну [3].

Для чіткості понятійного апарату дослідження необхідно розглянути питання співвіднесення понять “мотивація”, “мотиви”, “мотиваційна сфера”. Якщо поняття “мотиваційна сфера” розглядається як найважливіша частина, ядро особистості, що включає систему мотивів (мотивацію) у її певній ієрархії [5], як вважають більшість учених-дослідників, то сутність поняття “мотивація” (як і поняття “мотиви”) визначається по-різному. Взагалі, питання термінологічних відмінностей понять “мотивація” і “мотив” на сьогодні залишається гостро дискусійним [4]. При розгляді цього питання існує два умовних напрямки аналізу: в першому мотивація розглядається як структура та сукупність чинників або мотивів (що відповідає змістово-ієрархічному аспекту їх вивчення); в другому мотивація розглядається як динамічне утворення, процес, механізм (що відповідає процесуальному підходу до її дослідження).

Засновником динамічного аспекту вивчення мотивації вважається Курт Левін, за твердженням якого, підґрунтям тієї чи іншої поведінки є певні сили. Вчений виходив із того, що чинники поведінки, її мотивацію слід шукати не лише серед іманентних властивостей індивіда (інстинкти, сила волі та ін.), а й у процесах взаємодії суб'єкта з середовищем через конкретний випадок чи ситуацію. Для К. Левіна мотивація є актуальним процесом, що спрямовує та спонукає цілеспрямовану поведінку.

Зауважимо, що майже всі дослідження з теорії інструментальності проводилися на матеріалі різних видів професійної діяльності, що забезпечило їм високу зовнішню валідність.

До зазначеного класу теорій належить і поширена модель мотивації Х.Хекхаузена, яка будується на основі схеми “очікуваної цінності” й враховує низку параметрів: особистісний стандарт, орієнтацію на майбутнє, каузальну інтерпретацію результату, особисту відповідальність. Для пояснення дій у моделі розрізняють чотири поняття: ситуація, дія, результат, наслідки. Ці поняття пов'язуються за допомогою відповідних типів очікувань: “ситуація – результат”, “дія – результат”, “дія в ситуації – результат”,

“результат – наслідки”. Наслідки дії Х.Хекхаузен поділяє на чотири класи: самооцінювання, наближення до надмети, оцінювання іншого, побічні впливи.

Розвиток радянської школи теорії мотивації відбувався на основі узагальнення світового психологічного досвіду та власного критичного підходу, методологічною основою якої були праці Л. С. Виготського, С. Л. Рубінштейна та ін.; концептуальні роботи О. М. Леонтєва, Г. С. Костюка, В. М. Мясіщева та ін.

Процесуально-динамічний підхід до вивчення психіки людини в радянській психології започаткував С. Л. Рубінштейн. З його ім'ям пов'язаний принцип детермінізму: зовнішні причини діють тільки через внутрішні умови. Зовнішні впливи опосередковуються системою внутрішніх умов, що безперервно ускладнюються і розвиваються. Внутрішні умови – не тільки стан, а й процес, у ході якого вони самі змінюються, а відтак змінюються і можливості зовнішніх впливів. За С. Л. Рубінштейном, процес є основний спосіб існування психічного. Отже, основною характеристикою психічного є процесуальність, тобто психіка завжди існує у формі безперервного, гнучкого, мінливого процесу, породженого постійною взаємодією людини з навколишнім середовищем [7].

Мотивацію вчений розглядав як опосередковану процесом її відображення суб'єктивну детермінацію поведінки людини зі світом. Через свою мотивацію людина знаходиться у контексті дійсності [7]. Разом з тим він зазначав, що “детермінація через мотивацію – це детермінація через значущість явищ для людини”. Причому одна й та ж об'єктивна ситуація для різних людей буде мати різну мотиваційну значущість. Більш того, для одного індивіда одна й та ж ситуація у різні моменти життєдіяльності має різне значення. Ці положення є для нас методологічними щодо побудови теоретичної моделі формування мотивів навчально-професійної самореалізації студентів вищого педагогічного закладу та інтерпретації її емпіричного випробування. У руслі цього підходу були продовжені дослідження мотивації К. О. Абульхановою-Славською, В. Г. Асеевим, В. Д. Шадріковим та ін. Так, В. Г. Асеев накреслив основні шляхи системного підходу до вивчення проблеми мотивації. Зокрема, він до її розв'язання проаналізував особливості розвитку мотивації в онтогенезі, основні рушійні суперечності мотивації, здійснив психологічний аналіз динаміки мотивів тощо [1]. Загалом, вчений доводить єдність змістовного та динамічного в мотивації: розвиток змістової складової мотивації призводить до конкретизації динаміки; а з розвитком динамічної структури регуляції узагальнюються конкретні змістово-сміслові стани.

Динамічний розгляд мотивації властивий працям багатьох учених. Так, О. М. Леонт'єв вказував на необхідність аналізу системних зв'язків діяльності, на процес поєднання в одне ціле об'єктивних і суб'єктивних полюсів діяльності. Поняття мотиву, багаторівневого мотиваційного комплексу “потреба – мотив – мета” є центральними елементами в його теорії діяльності. При цьому, О. М. Леонт'єв детально розглядав психологічний механізм перетворення життєвих чинників у мотиви поведінки, процес ускладнення діяльності та розвитку мотивів. Він уперше використав поняття особистісного змісту діяльності й дійшов висновку, що формування особистості людини знаходить своє відображення в розвитку її мотиваційної сфери [5].

О. Г. Асмолов, розвиваючи ідеї О. М. Леонт'єва та Д. Н. Узнадзе, висунув гіпотезу про ієрархічно-рівневу природу установки як механізму, що стабілізує процеси діяльності. Він ґрунтовно досліджує поняття особистого сенсу (відображення у свідомості особистості відношення мотиву діяльності до мети діяльності) й розглядає мотиваційно-сміслові ставлення індивідуальності та їх динаміку.

У руслі діяльнісного підходу функціональний аспект детермінації людської поведінки розглядає А. Б. Орлов. До складових детермінант він відносить: опрeдмечену потребу, розпредмечений мотив, мету, сенс. Кожній із цих детермінант у структурі мотиваційного ставлення відповідає певна функція: потребі – мотивуюча; мотиву – спонукальна; меті – спрямовуюча; сенсу – осмислювальна. Розгляд співвідношення чотирьох функцій мотиваційного утворення дозволяє автору в першому наближенні вичленити три типи мотиваційних ставлень: перший – афективно акцентовані мотиваційні ставлення (вони становлять “афективно розроблені” мотивації з високим потенціалом активації та спонукання, але глибоко не осмислені й без детальної цільової структури); другий – когнітивно акцентовані мотиваційні ставлення (вони осмислені й алгоритмізовані, але їм бракує мотивації та спонукання); третій – репрезентований гармонійними мотиваційними ставленнями (це може бути саморозвиток, самовираження особистості, її творча діяльність). Як зазначає А. Б. Орлов, перші два типи мотиваційних ставлень сприймаються як “зовнішні мотиви” (пристрасть та обов'язок, відповідно), як прояв докладеної до особистості “зовнішньої сили”, як вияв прихильності або залежності. Мотиваційні утворення третього типу, навпаки, проявляються як “внутрішні мотиви”, для яких характерні, зокрема, індиферентність стосовно соціальних оцінок, гальмування суб'єк-

тивного часу, втрата такої характеристики конвенційної свідомості, як чітка межа між собою й оточенням.

Дещо інший підхід до проблеми динаміки мотивації знаходимо в роботах В. К. Вілюнаса. У процесі актуалізації потреб і породженні ними конкретних мотиваційних спонукань він виділяє дві фази: формування мотиваційних установок (потенційної готовності до активної реакції у разі появи предмета-потреби) та виникнення емоційного ставлення, що відкриває суб'єктові потребу значущість предмета (у вигляді позитивної чи негативної оцінки) і спонукає спрямовувати на нього активність у вигляді бажань, прагнень та ін. Емоції, на думку автора, є суб'єктивною формою існування (прояву) мотивації. За В. К. Вілюнасом, мотивація людини формується за життя, залежно від соціальних умов і внаслідок виховних впливів, що спрямовують її на суспільно значущий зміст. Основними психологічними механізмами мотивації людини він вважає мотиваційне зумовлення та опосередкування, в основі яких лежить переключення емоцій на новий зміст.

У дослідженнях М. Ш. Магомед-Емінова, автора системно-динамічної моделі мотивації, остання розглядається "як один із видів психічної регуляції, котра спрямовує й організує діяльність, інтегрує спонукання (зовнішні та внутрішні) у цілісне мотиваційне утворення, що детермінує поведінку, діяльність у новій ситуації". Автор вважає, що недостатньо вивчати тільки запускову функцію мотиву: потрібно аналізувати механізми, структуру та чинники мотивації як процеси, що розгортаються у часі.

Дослідження М. В. Савчиним мотивації відповідальної поведінки можна вважати продовженням теоретичного розроблення мотиваційної моделі М. Ш. Магомед-Емінова. Динамічний аспект відповідальності, зазначає М. В. Савчин, включає чотири стани: ініціювання, формування наміру та вибір конкретного вчинку; реалізація наміру чинити відповідально; переосмислення вчинку після його реалізації. При цьому відповідальність є смисловим утворенням особистості. Спонукальна функція мотивації, на думку М. В. Савчина, реалізується тільки через сенс.

На думку В. І. Ковальова, динаміка мотивів може бути як позитивна, так і негативна – залежно від ефективності діяльності. Загальні характеристики динамічності мотиваційної сфери свідчать лише про її формування, розвиток у певному напрямку. Посилення або послаблення її може проявитися у змінах ставлень людини до різних видів діяльності, наданні нею певної переваги тому чи іншому вибору.

Отже, аналіз психологічної літератури дозволяє сформулювати сучасні уявлення науковців про мотивацію особистості:

- потреба – це відображення у свідомості необхідності (потрібності) чогось, що часто переживається як внутрішнє напруження та стимулює психічну активність, пов'язану з цілепокладанням;
- мотивація – особливий вид детермінації поведінки;
- термін “мотивація” є ширшим поняття, ніж термін “мотив”;
- мотивація – це динамічний процес формування мотиву як основи дії;
- мотивація – це сукупність і певна послідовність ряду причин і спонукань психологічного характеру, які пояснюють поведінку людини, її початок, спрямованість і активність;
- мотиваційна сфера людини, як і інші її психологічні особливості, має свої джерела в практичній діяльності;
- мотив – це внутрішня стійка психологічна причина поведінки або вчинку людини;
- мотив розуміють як потребу, ціль (предмет задоволення потреби), намір, стійкі властивості (особистісні диспозиції), стан, задоволеність;
- мотив як форма мотивації виникає тільки на рівні особистості та забезпечує особистісне обґрунтування рішення діяти в певному напрямі для досягнення певних цілей.

Мотивація – особливий вид детермінації поведінки, а потреба – це відображення у свідомості необхідності (потрібності) чогось, що часто переживається як внутрішнє напруження і стимулює психічну активність, пов'язану з цілепокладанням.

Отже, аналіз наукових джерел, присвячених проблемі мотиваційної сфери особистості, дає підстави стверджувати, що недоцільно відривати динамічний аспект мотивації від змістового, оскільки вони існують у єдності та взаємозв'язку.

Список використаних джерел

1. Асеев В. Г. Мотивация поведения и формирование личности / Владимир Георгиевич Асеев. – М. : Мысль, 1976. – 158 с.
2. Божович Л. И. Проблема развития мотивационной сферы ребенка / Лидия Ильинична Божович // Изучение мотивации поведения детей и подростков. – М. : Просвещение, 1972. – С. 7–44.
3. Ильин Е. П. Мотивы человека: теория и методы изучения / Евгений Павлович Ильин. – К. : Вища школа, 1998. – 292 с.

4. Ковалев В. И. Мотивы поведения и деятельности / В. И. Ковалев ; отв. ред. А. А. Бодалев – М. : АН СССР, Институт психологии, 1988. – 191 с.
5. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы и сознание / Алексей Николаевич Леонтьев // Материалы XVIII Международного психологического конгресса. – М., 1966. – С. 34–37.
6. Маслоу А. Мотивация и личность /Абрахам Харольд Маслоу ; [пер. с англ]. – СПб. : Евразия, 1999. – 478 с.
7. Рубинштейн С. Л. Принципы и пути развития психологии / Сергей Леонидович Рубинштейн. – М. : Наука, 1959. – 353 с.

The article deals with the problem of the concept of “motivation” and “motive” as a psychological problem. The different approaches in determining the ratio of these concepts to the activities of the individual, its behavior, needs, goals and more.

Key words: motivation, motives, human activities, awareness and needs.

Отримано: 1.03.2012 р.

УДК 159.923.2

О.М.Капустюк, В.С.Пастушенко

Дослідження й розробка методологічного діагностування процесу самодетермінації особистості

У статті представлено результати направлені на виявлення моментів, які впливають на рівень прояву самодетермінації особистості. Виокремлено перелік особистісних детермінант, що зумовлюють специфіку функціонування процесу самодетермінації особистості. Розглядаються чотири рівні прояву самодетермінації особистості: високий, достатній, слабкий рівень та повна відсутність прояву самодетермінації.

Ключові слова: самодетермінація особистості, високий рівень прояву самодетермінації, достатній рівень прояву самодетермінації, слабкий рівень прояву самодетермінації та повна відсутність прояву самодетермінації.

В статті представлені результати, направленні на виявлення моментів, впливаючих на уровень проявления самодетерминации